

УДК [811.101.2+82(477)-027.22(045)]

*Практикоорієнтоване навчання як важіль розвитку
сучасної філологічної освіти*

*Practice-oriented learning as a lever of development
modern philological education*

Демченко Н.Д., Demcnenko Natalia, кандидат філологічних наук, доцент;

ORCID ID 0000-0002-5792-0428

demchenko_natalia@ukr.net

Чала А.Г., Chala Anna, кандидат педагогічних наук, доцент;

ORCID ID 0000-0002-5915-0965

anya.chalaya@ukr.net

Крехно Т.І., Krekhno Tatiana, кандидат філологічних наук, доцент

ORCID ID 0000-0002-6656-4808

krekhno.t@i.ua

Анотація. Зміст статті присвячено характеристиці досвіду Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» в забезпеченні практикоорієнтованої підготовки фахівців за освітньою програмою «Українська мова та література». Практикоорієнтоване навчання визначено пріоритетним напрямом модернізації педагогічної системи в царині фахової підготовки. Актуальність тенденції інтегрування освітнього процесу й виробничої діяльності вмотивовано сучасним стрімким розвитком усіх галузей життєдіяльності, фактом гнучкої трансформації економічного й соціального устрою як реакції на виклики інформаційної доби. Особливістю освітньої програми «Українська мова та література» визначено максимально широкий перелік практичних освітніх компонентів, зокрема унікальних видів практики, що забезпечує майбутнім фахівцям можливість моделювання власної професійної діяльності в таких потенційних сферах працевлаштування, як освітня, наукова, музейна, культурно-просвітницька, літературно-видавнича. Значущість моделювання майбутньої діяльності у різних сферах обґрунтовано більш глибоким і системним осмисленням наукової картини світу,

усвідомленням взаємозв'язків професії з суспільним життям, розумінням тенденцій її розвитку в соціально-історичному контексті. Підвищення рівня конкурентоспроможності фахівця пов'язане також з прикладним характером орієнтовного переліку дисциплін вільного вибору студентів з усіх професійних програм закладу вищої освіти. Співпрацю з роботодавцями і стейкхолдерами на базах практики кваліфіковано дієвим інструментом коригування освітньої програми відповідно до нагальних вимог ринку праці та суспільних запитів. У статті представлено програми різних видів практики, структурно-логічні зв'язки компонентів освітньої програми «Українська мова та література». Продемонстровано результати запровадження практикоорієнтованої фахової підготовки за освітньою програмою.

Abstract. The content of the article deals with the characteristics of the experience of the Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy" in providing practice-oriented training of specialists in the educational program "Ukrainian Language and Literature". Practice-oriented education is identified as a priority area of modernization of the pedagogical system in the field of professional training. The topicality of the trend of integrating the educational process and work activities is motivated by the modern rapid development of all spheres of life, the fact of flexible transformation of the economic and social system as a response to the challenges of the information age. The peculiarity of the educational program "Ukrainian Language and Literature" is the widest possible list of practical educational components, including unique types of practice, which provides future professionals with the opportunity to model their own professional activities in such potential areas of employment as educational, scientific, museum, cultural, educational, literary, and publishing activities. The importance of modeling future activities in various fields is justified by a deeper and more systematic understanding of the scientific world view, awareness of the relationship of the profession with public life, understanding of trends in its development in the socio-historical context. Increasing the level of competitiveness of the specialist is also associated with the applied nature of the approximate list of optional disciplines from

all professional programs of the higher education institution. Cooperation with employers and stakeholders on the basis of the practice is qualified as an effective tool for adjusting the educational program in accordance with the urgent requirements of the labor market and public demand. The article presents the programs of different types of practice, structural and logical connections of the components of the educational program "Ukrainian language and literature". The results of the introduction of practice-oriented professional training in the educational program are demonstrated.

Модернізація педагогічної системи в царині фахової підготовки тісно пов'язана з інтегруванням освітнього процесу й виробничої діяльності. Ця тенденція покликана усунути суперечність між відносною стабільністю освітніх програм і сучасним стрімким розвитком усіх галузей життєдіяльності. Виробнича сфера оперативно й гнучко реагує на виклики інформаційної доби, трансформацію економічного й соціального устрою, наукову та культурну глобалізацію. Складники таких понять, як конкурентоспроможність і якість фахівця насамперед формуються в умовах діяльності реальних підприємств. Виробництво як основний роботодавець диктує професійні характеристики фахівця й корегує їх відповідно до запитів держави й суспільства.

Практикоорієнтоване навчання зумовлене викликами сучасності. Під час співпраці зі стейкхолдерами з'ясовано, що випускники закладів вищої освіти не завжди компетентно можуть задовольнити потреби підприємств і закладів освіти Харківщини. Виявлено, що керівникам доводиться витратити час на виробничу адаптацію молодого фахівця. Відповідно, наразі простежується брак фаховокомпетентних практикоорієнтованих спеціалістів, здатних успішно реалізовувати й упроваджувати наукоємні технології. Як результат, постає необхідність переходу від технологій передавання знань до технологій практикоорієнтованого навчання.

У контексті активної участі України в Болонському процесі, а також орієнтуванні вітчизняних освітніх реформ на фінську педагогічну систему практикоорієнтоване навчання видається особливо актуальним.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Особливості реалізації практикоорієнтованого підходу до підготовки фахівців різних галузей і напрямів перебували в центрі уваги таких науковців: О. Горелов, С. Грищенко, Н. Кисель, М. Корешкова, О. Котикова, І. Міщерякова, Н. Матюшенко, І. Мінервин, С. Абрамова, Є. Бояров, О. Ломов, О. Стахієва, І. Палишкова, А. Пригодій, О. Сазанова, С. Бобраков, Ю. Новікова, Л. Павлова, Н. Байдикова, Л. Вітвицька, О. Ігна, І. Ісаєв, Т. Парфьонова, Г. Пономарьова, Т. Попова, А. Рижков, О. Семенов, А. Смирнова, Є. Шиянов та інших.

Базами забезпечення Харківського регіону фахівцями-філологами за освітньою програмою «Українська мова та література» є Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія». Порівняльне вивчення освітніх програм цих закладів дозволяє зробити висновок про практикоорієнтоване навчання як пріоритет Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія».

Мета статті – схарактеризувати досвід Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» в забезпеченні практикоорієнтованої підготовки фахівців за освітньою програмою «Українська мова та література».

Виклад основного матеріалу. Відповідно до визначених суперечностей засобом пріоритетного оптимального педагогічного реагування сучасної освіти на ринкові умови, що формуються в суспільстві, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» визначив саме практикоорієнтовану підготовку сучасних філологів. Практика є обов'язковим структурним компонентом освітньої програми бакалаврату поряд з теоретичним навчанням, науково-дослідницьким практикумом, альтернативними моделями гуманітарної освіти. У 2019 р. було затверджено стандарт вищої освіти за спеціальністю 035 Філологія, відповідно до якого заклади вищої освіти уточнили перелік фахових та загальних компетентностей, програмних результатів навчання. Практична підготовка становить важливий

складник реалізації завдань освітньої програми, оскільки саме вона забезпечує формування необхідних виробничих навичок. Спільним баченням практичної підготовки названих закладів вищої освіти є такі позиції: наявність діалектологічної, фольклорної практик, педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти, літньої педагогічної практики в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку, переддипломної виробничої практики.

Особливістю освітньої програми Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» є акцент на практичному навчанні, що реалізується шляхом максимально широкого переліку практичних освітніх компонентів: 1) вступ до спеціальності, 2) фольклорна практика, 3) практика «Музейна комунікація», 4) практика «Виховна робота філолога», 5) діалектологічна практика, 6) практика «Пробні уроки в закладах загальної середньої освіти», 7) літня педагогічна практика в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку, 8) краєзнавча практика, 9) переддипломна практика.

Базою для практичного навчання слугують заклади загальної середньої освіти, дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, музеї, мистецькі центри, громадські організації гуманітарного спрямування, польові експедиції, наукові лабораторії. Запропонований діапазон виробничих майданчиків для проходження практики забезпечує майбутнім фахівцям можливість моделювання власної професійної діяльності в таких потенційних сферах працевлаштування, як освітня, наукова, культурно-просвітницька, літературно-видавнича. Розв'язання професійних завдань у різних сферах майбутньої діяльності сприяє більш глибокому й системному осмисленню наукової картини світу, усвідомленню взаємозв'язків професії з суспільним життям, розумінню тенденцій її розвитку в соціально-історичному контексті.

Усі види практики пов'язані з виробничими відносинами в трудовому колективі, а отже, створюють підґрунтя для застосування здобувачами освіти навичок ефективної комунікації, вміння доцільно обирати мовленнєву тактику, апробації правил безконфліктної взаємодії. Розв'язання рутинних виробничих

завдань передбачає відпрацювання навичок брати участь у дискусії, будувати свою промову із залученням переконливих аргументів, утримувати й активізувати увагу аудиторії, дотримуватися етичних норм комунікації. Водночас виробничі ситуації, за яких не вдалося виробити спільні позиції, узгодити дії членів трудового колективу, є тим матеріалом, що дозволяє усвідомити й проаналізувати причини неефективного спілкування, виробити стратегію запобігання таким помилкам у майбутньому.

Перебування під час практики на виробництві стимулює саморегуляцію поведінки здобувача вищої освіти, діагностування власних психологічних станів та почуттів, виявлення чинників, що порушують відчуття психологічного комфорту у процесі виконання професійних обов'язків. Практична діяльність у різних фахових сферах сприяє встановленню ступеня відповідності власних індивідуально-типологічних особливостей умовам і вимогам професійної діяльності, а також здійсненню самокорекції психологічних особливостей, рис характеру, інтересів, переконань та цінностей при виникненні ознак фрустрації та психоемоційної напруги. Значущість практикоорієнтованої фахової підготовки полягає також у формуванні навичок раціонального управління часом, гармонізації повсякденного життя й виробничої діяльності. Забезпечення широких можливостей практичної підготовки під час навчання сприяє більш свідомому проектуванню індивідуальних шляхів розвитку та освіти.

Співпраця з роботодавцями і стейкхолдерами на базах практики дозволила виявити необхідність формування здатності до супроводу особистісного розвитку в умовах освітнього процесу; здатності до проектування, організації, координування, контролю, оцінювання, аналізу та коригування освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти; здатності забезпечувати реалізацію завдань мовно-літературної галузі загальної середньої освіти, що знайшло відображення в доповненому переліку фахових компетентностей. Програмні результати навчання були також скореговані фахівцями-практиками в результаті освітньо-практичної взаємодії. Зокрема, було визнано необхідність

знати суть процесів виховання, навчання й розвитку особистості й уміти застосовувати ці знання у професійній діяльності; знати мету, завдання, зміст, методи, організаційні форми й засоби мовно-літературної галузі освіти в закладах загальної середньої освіти; володіти методикою організації, координування, контролю, оцінювання, аналізу, корекції освітнього процесу в контексті реалізації завдань мовно-літературної галузі; генерувати новаторські ідеї, застосовувати нестандартні методи та прийоми у професійній діяльності.

Діалог здобувачів освіти й викладачів з фахівцями-практиками дає можливість своєчасно й адекватно реагувати на потреби виробництва. Так, під час практики було виявлено, що посиленої уваги потребує формування навичок самостійного мислення здобувачів освіти, діловодства, а також менеджменту в галузі філології; відповідно, до навчального плану були включені компоненти «Основи критичного мислення», «Шкільне документознавство», «Управління проектами в галузі філології».

Винятковим кроком було включення до освітньої програми з підготовки українських філологів таких видів практики, як «Вступ до спеціальності», «Музейна комунікація», «Виховна робота філолога», краєзнавча практика.

Метою практики «Вступ до спеціальності» визначено опанування знань про сутність та особливості філологічної діяльності, ознайомлення з основними компетенціями філолога, оволодіння студентами сучасними методами та формами професійної діяльності, поглиблення та систематизація знань студентів шляхом вирішення педагогічних ситуацій, демонстрація на конкретних практичних прикладах ролі мовної освіти у формуванні суспільства. Практика проходить із відривом від освітнього процесу та триває один тиждень. Загальна тривалість практики 90 годин (3 кредити ECTS).

Упродовж цього періоду практики здобувачі вищої освіти:

- оцінюють переваги професії філолога, можливості працевлаштування;
- обговорюють проблеми сучасної філології;
- аналізують методи впливу, що застосовуються в рекламі;

- знаходять та виправляють помилки в рекламних текстах та створюють свої рекламні оголошення;
- створюють філологічні меми;
- створюють квести та квест-кімнати;
- ознайомлюються з роботою у ЗМІ, особливостями наповнення контентів, створюють відеосюжети;
- створюють контент для інформаційних сторінок вебресурсів;
- укладають медіатексти тощо.

Мета практики «Музейна комунікація» окреслена так: закріплення та поглиблення знань, здобутих під час навчання, набуття навичок дослідницької, практичної та організаційної роботи в галузі музейної справи, необхідних для педагогічної, науково-дослідницької та культурно-просвітницької діяльності майбутніх спеціалістів-філологів; вивчення форм комунікації з відвідувачами, ознайомлення з типами виставок, а також принципами й правилами оформлення виставок й експозицій. Практика проходить із відривом від освітнього процесу та триває один тиждень. Загальна тривалість практики 90 годин (3 кредити ECTS). Упродовж цього періоду здобувачі вищої освіти ознайомлюються з типами виставок, принципами й правилами оформлення експозицій, організацією, станом та перспективами музейної справи для подальшої науково-просвітницької діяльності та використання здобутих навичок у професійній підготовці, вивчають форми комунікації з відвідувачами; розробляють і проводять літературну гру та захід у музеї, створюють допис на сайт про експозицію.

Під час проходження практики здобувачі вищої освіти розглядають такі теми: комунікація через музейну виставку; робота з відвідувачами: ігри та інтерактиви в межах екскурсій і освітніх занять; музейні заходи; музейна комунікація через соцмережі, сайти.

Орієнтовний зміст практичної діяльності:

Тема. Комунікація через музейну виставку.

Поняття музейної виставки. Про що може розповісти музейний предмет? Музейний предмет як акумулятор різних сутностей. Як «розговорити» музейний предмет. Різні підходи до відтворення, включення в різні контексти. Розширення поняття колекції музею як не тільки артефактів, а й смислів, ідей. Осмислення культурного тексту. Типи виставок: класичні, інтерактивні, концептуальні, учасницькі, наративні. Особливості побудови експозицій у кожній з них. Приклади таких виставок у світі. Поняття музею як модератора культурного діалогу. Інтерактивні прийоми роботи з відвідувачем. Ознайомлення з виставками, представленими в музеї. Аналіз виставки «Супер! Герой». Заповнення анкети:

1. Зрозумілість головної ідеї виставки. Чи можна в одному–двох реченнях описати головну ідею?
2. Чи відповідає подання матеріалу цільовій аудиторії виставки?
3. Ідея передається через: експонати; експлікації; візуальне рішення.
4. Чи встановлюється діалог із відвідувачем?
5. Використання інтерактиву, едьютейнмент.
6. Партисипація: наскільки відвідувач залучений до інтерпретацій?
7. Відповідність оформлення завданням виставки.

Тема. Робота з відвідувачами: ігри та інтерактиви в межах екскурсій і освітніх занять.

Як працювати з експонатом. Як взаємодіяти з відвідувачем. Тривалість екскурсій. Відведений час на кожну тему. Інтерактивні заняття в літературному музеї: проєкт за «Енеїдою», кав'ярня Пока, ігротеки в музеї, гейміфікація дитячих та дорослих програм, тренінги. Різновиди інтерактивних програм. Види діяльності: бесіда, слайд-презентація, ігри, перегляд відео, прослуховування записів, малювання або створення саморобного сувеніру. Етапи екскурсій. Типи знайомств. Уведення ігрових моментів у слайд-презентації, різновиди завдань, як зацікавити відвідувача: Сент-Екзюпері «Маленький принц», «Полліанна» (гра в радість), «Наука і фантастика. Мрії чи реальність», «Шевченко для дітей». Класифікація ігор. Музей як майданчик для

спілкування людей. Ігри в музеї. Лайфхаки для створення музейних ігор. Популярні моделі ігор та їх наповнення. Реконструкція ігор, які згадуються в текстах: ігри за «Енеїдою», за «Алісою в Країні Див», головоломки з журналу «УЖ». Особливості авторських ігор, представлених у літературному музеї: «Будинок «Слово»», «Футукоконструктор слів і текстів», «Історія» (перевести гру в текст: ігрове знайомство з персонажем і ситуацією з текстів 1920-х років, указівка на джерело: кожен розповідає про себе від імені персонажа, уплітає епізод до свого героя); «Супер! Герой».

Тема. Музейні заходи.

Аналіз заходів, що відбуваються в літературному музеї: презентація книги, дискусія, поетичні читання, майстер-клас із приготування їжі (за «Енеїдою», дисиденти на засланні), танцювальний майстер-клас, фестиваль, рок-концерт (у дворі музею), контактний зоопарк для незрячих (двір музею, екскурсія з тактильними елементами), кінопоказ, майстер-клас зі стрільби (імпровізований тир: у полювати тварину, на зворотному боці якої текст – знайомство з текстом), спектакль, квест, ігротека, показ мод, читання на драбині. Аналіз заходів, присвячених літературі 20-х років 20 століття: «Двадцять наживо: ювілей Василя Еллана-Блакитного», «Поїзд 3-4-5: Харків-Сандармох», «День народження Майка Йогансена», «Кав'ярня Пока в Літмузеї», «Письменницькі розіграші 20-их». Аналіз простору, необхідного для заходів, атрибути, локації, експонати, тексти – оформлення, залежно від тематики, формати (наприклад, східна тема – як чайна церемонія; Плужанська толока, мисливський квест, вулична екскурсія, «мандрівна кав'ярня», Будинок «Слово», Сабурова дача, Будинок народної творчості).

Тема. Музейна комунікація через соцмережі, сайти.

Менеджмент та маркетинг у музейній справі. Рекламно-видавнича діяльність. Спонсорство та благодійність. Використання інформаційних технологій. Запровадження обліку музейних фондів у цифровій формі. Стандарти такого обліку. Цифрові бази даних музейних колекцій. Переваги

їхнього використання. Нові перспективи для представлення музейних предметів в Інтернеті. Віртуальні виставки.

По завершенню практики здобувачі вищої освіти подають на перевірку викладачу-керівнику практики звітну документацію.

Метою педагогічної практики «Виховна робота філолога» є формування вмінь планувати і проводити виховні заходи зі здобувачами освіти; накопичення уявлень про характер і зміст виховної діяльності; вивчення специфіки організації виховної роботи в умовах різного типу закладів; оволодіння методами і прийомами вивчення вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти. Під час практики здобувачі вищої освіти проводять виховну роботу під керівництвом викладачів-керівників практики. Виховна робота повинна мати філологічний напрям.

У перший день практики здобувачі вищої освіти ознайомлюються з навчально-матеріальною базою закладу освіти, знайомляться з адміністрацією, працівниками закладу. Здобувачі вищої освіти укладають індивідуальний план виховної роботи на семестр. Індивідуальний план передбачає: здійснення конкретної виховної роботи; оформлення щоденника педагогічної практики; спостереження виховних занять; допомогу працівнику закладу в підготовці та проведенні масових виховних заходів, виготовленні наочних посібників.

Упродовж педагогічної практики здобувачі вищої освіти повинні: провести 4–7 виховних заходів; спостерігати за виховними заходами та аналізувати заходи інших практикантів, оформити їх (5–7 спостережень); своєчасно здавати на перевірку конспекти занять, що планують проводити; систематично заповнювати щоденник практики.

Для кожного заняття практикант добирає (при необхідності виготовляє) необхідну наочність, дидактичний матеріал.

Здобувач вищої освіти, який готується до заняття, повинен чітко знати тему, визначити мету, структуру, розподілити час на структурні елементи заняття, підібрати необхідний матеріал, продумати питання для бесіди.

У день практики після проведеного заняття здійснюється його обговорення. В обговоренні участь беруть усі практиканти, присутні на занятті.

Метою краєзнавчої практики є окреслення краєзнавства як наукової галузі, визначення об'єктів і джерел насамперед літературного краєзнавства, характеристика форм та видів краєзнавчої роботи в школі, ознайомлення з історією краєзнавства Харківщини (храми, історія вулиць, Будинок «Слово», редакції газет та журналів, яскраві представники літератури, художники, архітектурні споруди), висвітлення найхарактерніших явищ історичного та літературного процесу 20-х років ХХ століття, коли Харків був столицею Радянської України; зосередження основної уваги на творчості таких відомих письменників, як Г. Квітка-Основ'яненко, Г. Сковорода, М. Семенко, М. Хвильовий, О. Вишня, М. Куліш, П. Тичина, В. Сосюра, В. Підмогильний та інші, чиї тексти пропонуються до вивчення в закладах загальної середньої освіти. Під час проходження краєзнавчої практики студенти-філологи відвідують художній, літературний, історичний музеї Харкова, де дістають інформацію про художників, письменників Харківщини, дізнаються про історію Слобідського краю та Харківщини з найдавніших часів до початку ХХ сторіччя, про звичаї, традиції рідного краю тощо; а також Національний літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди, відвідують екскурсії «Літературний ярмарок», «Вулиця Д. Багалія: історія, видатні мешканці», «Храми Харківщини». Збирають та опрацьовують краєзнавчі та літературно-біографічні матеріали, переглядають онлайн-екскурсії: «Шарівський палацово-парковий комплекс», «Краснокутський дендропарк», «Пархомівський художній музей ім. П. Ф. Луньова», національні парки «Слобожанський», «Дворічанський», «Гомільшанські ліси», онлайн-вікторина «Видатні особистості Харкова». Обговорюють їх. Працюють із картотеками в бібліотеках, систематизують інформацію та використовують її в наукових роботах; проходять літературно-краєзнавчий квест на основі інноваційних технологій та online-тестування, опановують новітні технології в освіті, вчать застосовувати в професійній діяльності; зустрічаються із харківськими

письменниками, архітекторами, нащадками відомих родин (Ольгою Багалій). Зібрані під час проходження практики матеріали, оброблені, систематизовані та класифіковані, виконані індивідуальні завдання, презентації студенти оформлюють відповідно до вимог, складають у теки та здають керівникові у визначений термін.

Такі унікальні для освітньої програми «Українська мова та література» практики забезпечують рішення широкого кола завдань фахової підготовки, зокрема ознайомлення зі сферами діяльності майбутнього філолога, з особливостями застосування форм і методів роботи філолога в різних установах, формування у студентів професійної етики, опанування основ самоаналізу професійної діяльності, ознайомлення з навчально-матеріальною базою та нормативною документацією закладів культури та освіти, ознайомлення з виробничими колективами, системою роботи фахівців-філологів у різних галузях господарства, спостереження, здійснення допомоги фахівцям у розв'язанні рутинних виробничих завдань; аналіз конкретних виробничих ситуацій, усвідомлення зв'язку навчальних дисциплін з реальними умовами виробництва, запитами ринку праці та потребами суспільства, апробація методик наукових, педагогічних, краєзнавчих досліджень, вироблення вміння та навичок працювати з інноваційними технологіями у професійній діяльності; вироблення стійкої мотивації до фахового зростання; розвиток активної громадянської позиції; формування навичок соціальної активності; моделювання діяльності з популяризації національної культури; формування світогляду щодо нової концепції музейного будівництва, що повинна сприяти в майбутньому збереженню літературної спадщини, залученню громадськості до соціокультурного простору музею; формування умінь, необхідних при проведенні екскурсій, набуття знань та практичних навичок використання експозицій музеїв у дослідницькій роботі, у викладанні української та зарубіжної літератури в школі, у позакласній роботі з учнями.

Практикоорієнтоване навчання як концептуальна засада реалізації освітньої програми «Українська мова та література» послідовно втілюється

також у блоці освітніх компонентів вільного вибору студентів. До укладання орієнтовного переліку навчальних дисциплін вільного вибору залучаються здобувачі освіти, науково-педагогічні працівники, роботодавці, стейкхолдери, що гарантує максимальну відповідність пропонованих освітніх компонентів потребам ринку праці й персональним запитам здобувачів, а отже, зумовлює їх прикладний характер. Блок дисциплін вільного вибору на 2021 – 2022 навчальний рік містив такі практикоорієнтовані освітні компоненти: художня, наукова, масмедійна комунікація як об'єкт лінгвістичних досліджень; комунікативна лінгвістика; мова соціальних мереж; основи редагування текстів різних функціональних стилів; копірайтинг та рерайтинг; спічрайтинг; шкільне документознавство; медіаграмотність; основи сценарного мистецтва; літературна журналістика.

Окрім того, студентам-філологам пропонуються до вибору освітні дисципліни прикладного характеру з інших освітніх програм, що уможливорює стимулювання злагодженого фізичного, духовного та інтелектуального розвитку, уміння гармонізувати професійні, соціально-виробничі та соціально-побутові сфери життєдіяльності особистості. Зокрема, з інших освітніх програм студентами-філологами були обрані такі прикладні курси: раціональне харчування, формування гармонійних міжособистісних відносин, інклюзивна освіта.

Можливість максимально широкого кола практикоорієнтованих освітніх компонентів, як професійного циклу, так і вибіркового, дає можливість гарантувати конкурентоспроможні характеристики випускника закладу вищої освіти. Зокрема програма бакалаврату орієнтована на формування вмінь розв'язувати такі професійні завдання:

- забезпечення реалізації основних функцій навчання: освітньої, розвивальної, виховної, пізнавальної, мотиваційно-стимулювальної;
- стимулювання та розвиток гармонійного фізичного, духовного та інтелектуального розвитку дітей;

- забезпечення координації впливу різних соціальних інституцій на виховання особистості дитини;

- вивчення освітнього потенціалу школярів із метою прогнозування й проектування індивідуальних шляхів розвитку та освіти;

- забезпечення реалізації мети й завдань мовно-літературної освіти учнів середньої та старшої школи, що насамперед полягають у формуванні інтелектуально розвиненої, морально досконалої, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка вільно володіє виражальними засобами сучасної української літературної мови, її стилями, різновидами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо);

- виховання громадянина й патріота Української держави, формування усвідомленого ставлення до української мови як інтелектуальної, духовної, моральної та культурної цінності; формування потреби знати сучасну українську літературну мову й досконало володіти нею в усіх сферах суспільного життя;

- розвиток інтелектуально-креативних здібностей школярів, їх інтересу до вивчення української мови, прагнення до творчого осягнення вершин української культури й мистецтва слова;

- виховання у школярів потреби безперервно вдосконалювати власне мовлення;

- формування мовної, комунікативної, лінгвістичної, лінгвокультурознавчої компетенцій учнів;

- прищеплення учням інтересу до української книжки, любові до літератури, формування читацьких навичок у школярів;

- формування особистості людини засобами художнього слова, спираючись на гуманістичні ідеали, що пропагує художня література; формування сучасного естетично розвиненого читача зі сформованими почуттями національної самосвідомості та власної людської гідності;

- формування наукового світогляду, самостійного, критичного, творчого мислення учнів, спираючись на опанування ними необхідної системи знань із

історії та теорії літератури в процесі аналізу художнього твору через самостійну його оцінку, дискусійне обговорення, висловлення власного ставлення до прочитаного;

- розвиток літературно-творчих здібностей школярів, їхнього зазальнокультурного рівня, усебічно розвиненої особистості, здатної до самоосвіти, самопізнання та пізнання навколишнього світу, самоаналізу, самовираження та самовдосконалення, шляхом ознайомлення учнів із світом прекрасного, розкриття краси мистецтва слова, високих моральних цінностей людини, утілених у художніх творах;

- навчально-методичне забезпечення освітнього процесу;

- забезпечення використання новітніх технологій навчання;

- забезпечення міжпредметних зв'язків під час мовної та літературної освіти;

- створення умов для саморозвитку та саморозкриття людини.

Професійні завдання в галузі науково-дослідницької діяльності:

- формування дослідницької компетентності філолога, систематичне ознайомлення з працями провідних вітчизняних і зарубіжних лінгвістів та літературознавців, удосконалення вмінь і навичок самостійної філологічної роботи з науково-навчальним текстом, різними джерелами наукової фахової інформації, зокрема електронними, розвиток умінь інформаційної переробки тексту;

- розробка стратегії, структури й процедури здійснення наукових досліджень;

- аналіз і систематизація результатів досліджень, підготовка наукових звітів, публікацій, презентацій, використання їх у професійній діяльності;

- використання наявних можливостей освітнього простору й проектування нових, зокрема інформаційних, для розв'язання науково-дослідницьких завдань.

Соціально-виробничі завдання, пов'язані з діяльністю фахівця у сфері виробничих відносин у трудовому колективі:

- знання основних законів ефективної комунікації, уміння доцільно ними користуватися з метою розв'язання виробничих завдань; розуміння сутності мовленнєвого спілкування як важливої форми взаємодії людей, уміння доцільно обирати мовленнєву тактику й мовні засоби, адекватні характеру мовленнєвої ситуації;

- уміння організувати й проводити дискусію, брати активну участь у полеміці з метою ефективного обміну думками, вироблення спільних ідей, узгодження дій членів трудового колективу;

- уміння будувати виступ із залученням переконливих аргументів;

- уміння виголошувати промову, використовуючи засоби активізації уваги аудиторії;

- дотримання загальноприйнятих етичних та етикетних норм культури спілкування;

- усвідомлення причин неефективного спілкування, уміння запобігати їм надалі.

Необхідність розв'язання *соціально-побутових завдань*, пов'язаних із повсякденним життям, домашнім господарством, відпочинком, родинним спілкуванням, фізичним станом і культурним розвитком, зумовлена можливістю впливу цих чинників на якість виконання фахівцем професійних та соціально-виробничих завдань. Соціально-побутові завдання випускника-бакалавра:

- діагностування власних психологічних станів та почуттів із метою виявлення факторів, що порушують відчуття психологічного комфорту в процесі життєдіяльності, зменшення рівня їх впливу;

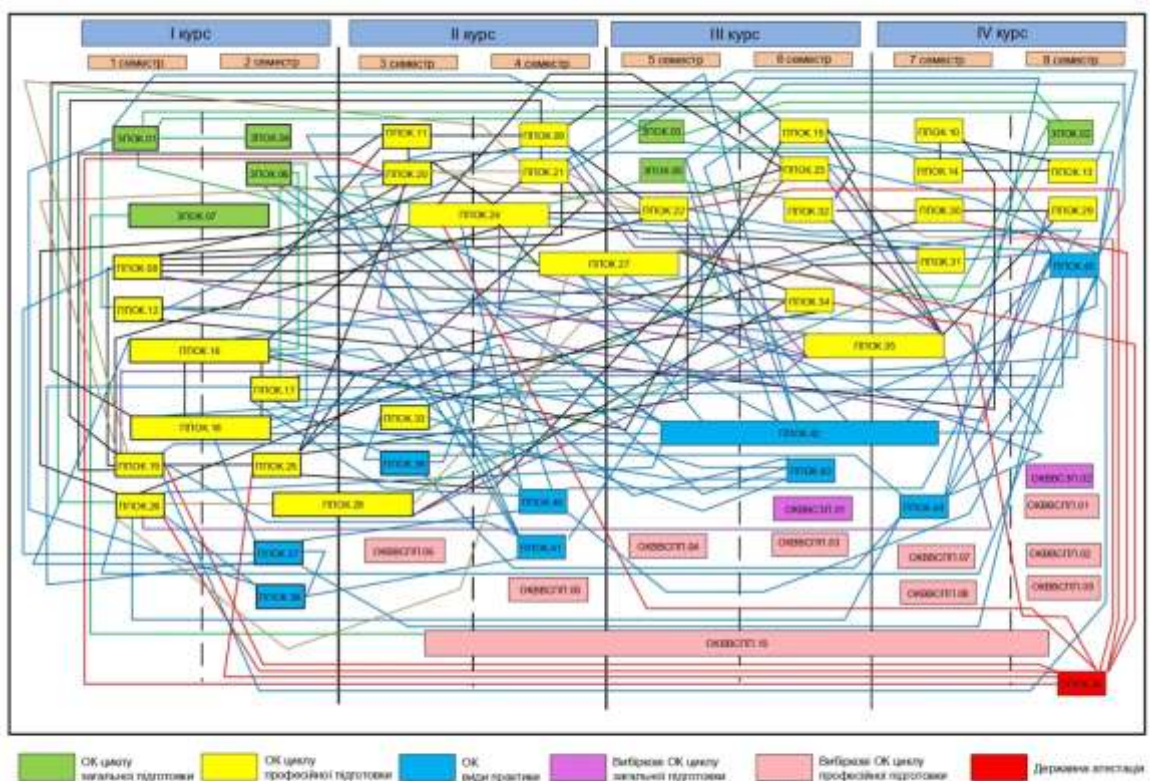
- установлення ступеня відповідності власних індивідуально-типологічних особливостей умовам і вимогам професійної та побутової діяльності;

- здійснення корекції власних індивідуально-типологічних особливостей, рис характеру, інтересів, переконань та цінностей при виникненні ознак психоемоційної напруги;

- здійснення саморегулювання поведінки в побуті й на виробництві.

Отже, обсяг і зміст практичного навчання в контексті фахової підготовки майбутніх філологів спрямовано на забезпечення формування загальних і фахових компетентностей, оптимізацію досягнення практичних результатів навчання. Практикоорієнтована фахова підготовка спрямована на максимальне зближення освітнього й виробничого просторів.

Структурно-логічні зв'язки компонентів освітньої програми «Українська мова та література», представлені нижче на рис. 1, дозволяють чітко простежити практикоорієнтованість навчання здобувачів вищої освіти:

Рис. 1. Структурно-логічні зв'язки компонентів освітньої програми Українська мова та література

У Таблиці 1 висвітлюється структура освітньої програми Українська мова та література, за якою навчалися здобувачі вищої освіти – випускники 2020 року, які на сьогодні працюють в закладах загальної середньої освіти м. Харкова й Харківської області.

Таблиця 1.
Структура освітньої програми

№ з/п	Код ОК	Назва компоненти освітньої програми
1 семестр		
1	ЗПОК.01	Історія України
2	ЗПОК.07	Іноземна мова
3	ППОК.08	Вступ до мовознавства. Вступ до літературознавства
4	ППОК.12	Історія слов'янських мов
5	ППОК.16	Загальна педагогіка
6	ППОК.18	Психологія
7	ППОК.19	Фонетика української мови
8	ППОК.26	Усна народна творчість. Давня література
2 семестр		
9	ЗПОК.04	Правові засади сучасної держави
10	ЗПОК.06	Анатомія, вікова фізіологія, гігієна
11	ЗПОК.07	Іноземна мова
12	ППОК.16	Загальна педагогіка
13	ППОК.17	Методика виховної роботи
14	ППОК.18	Психологія
15	ППОК.25	Практикум із української мови
16	ППОК.28	Історія зарубіжної літератури
17	ППОК.37	Практика «Вступ до спеціальності»
18	ППОК.38	Фольклорна практика
3 семестр		
19	ППОК.11	Українська діалектологія
20	ППОК.20	Лексикологія української мови
21	ППОК.24	Методика навчання української мови та літератури
22	ППОК.28	Історія зарубіжної літератури
23	ППОК.33	Основи екранного та сценічного мистецтва
24	ОКВВСПП.06	Освітній компонент вільного вибору студентів до циклу професійної підготовки 6
25	ОКВВСПП.10	Блок освітніх компонентів вільного вибору студентів до циклу професійної підготовки 10
26	ППОК.39	Практика «Музейна комунікація»
4 семестр		
27	ППОК.09	Історична граматики
28	ППОК.21	Морфеміка, словотвір української мови
29	ППОК.24	Методика навчання української мови та літератури
30	ППОК.27	Історія української літератури
31	ОКВВСПП.05	Освітній компонент вільного вибору студентів до циклу професійної підготовки 5
32	ОКВВСПП.10	Блок освітніх компонентів вільного вибору студентів до циклу

		професійної підготовки 10
33	ППОК.40	Практика «Виховна робота філолога»
34	ППОК.41	Діалектологічна практика
5 семестр		
36	ЗПОК.03	Філософія
37	ЗПОК.05	Нові інформаційні технології
38	ППОК.22	Морфологія української мови
39	ППОК.27	Історія української літератури
40	ОКВВСПП.10	Блок освітніх компонентів вільного вибору студентів до циклу професійної підготовки 10
41	ОКВВСПП.04	Освітній компонент вільного вибору студентів до циклу професійної підготовки 4
42	ППОК.42	Практика «Пробні уроки в закладах загальної середньої освіти»
6 семестр		
43	ППОК.15	Основи науково-педагогічних досліджень та підвищення професійної майстерності вчителя
44	ППОК.23	Синтаксис української мови
45	ППОК.32	Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація
46	ППОК.34	Література в інтермедіальному контексті
47	ОКВВСПП.03	Освітній компонент вільного вибору студентів до циклу професійної підготовки 3
48	ОКВВСПП.01	Освітній компонент вільного вибору студентів до циклу загальної підготовки 1
49	ОКВВСПП.10	Блок освітніх компонентів вільного вибору студентів до циклу професійної підготовки 10
50	ППОК.42	Практика «Пробні уроки в закладах загальної середньої освіти»
51	ППОК.43	Літня педагогічна практика в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку
52	ППОК.35	Курсова робота (українська література та методика навчання української літератури)
7 семестр		
53	ППОК.10	Історія української літературної мови
54	ППОК.14	Загальне мовознавство
55	ППОК.30	Стилістика української мови
56	ППОК.31	Риторика
57	ОКВВСПП.07	Освітній компонент вільного вибору студентів до циклу професійної підготовки 7
58	ОКВВСПП.08	Освітній компонент вільного вибору студентів до циклу професійної підготовки 8
59	ОКВВСПП.10	Блок освітніх компонентів вільного вибору студентів до циклу професійної підготовки 10
60	ППОК.42	Практика «Пробні уроки в закладах загальної середньої освіти»
61	ППОК.44	Краєзнавча практика
62	ППОК.35	Курсова робота (українська мова та методика навчання української мови)
8 семестр		

63	ЗПОК.02	Історія світової та української культури
64	ППОК.13	Історія лінгвістичних учень
65	ППОК.29	Лінгвістичний аналіз художнього тексту та його одиниць
66	ОКВВСЗП.02	Освітній компонент вільного вибору студентів до циклу загальної підготовки 2
67	ОКВВСПП.02	Освітній компонент вільного вибору студентів до циклу професійної підготовки 2
68	ОКВВСПП.09	Освітній компонент вільного вибору студентів до циклу професійної підготовки 9
69	ОКВВСПП.10	Блок освітніх компонентів вільного вибору студентів до циклу професійної підготовки 10
70	ППОК.45	Переддипломна практика

Пропонована структура освітньої програми постійно переглядається й удосконалюється відповідно до викликів сьогодення й пропозицій стейкхолдерів.

Результати опитування студентів засвідчують високий рівень задоволеності компетентностями, здобутими під час практичної підготовки; широке коло видів практики здобувачі освіти визнають сильною стороною реалізації освітньої програми. Моделювання фахової діяльності на виробничих майданчиках шкільної, музейної, культурної, видавничої, наукової галузей стимулює студентів до фахового пошуку й самовдосконалення, позначається на побудові індивідуальної освітньої траєкторії.

Підвищення якості професійної підготовки завдяки практикоорієнтованим стратегіям і наближенню виробництва й освітньої площини в Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» відзначають і роботодавці у щорічному анкетуванні. Гарантування визначеного результату професійної підготовки засвідчують також результати переддипломної практики й державної атестації, метою яких є з'ясування рівня професійної підготовки випускників, їх відповідність стандартам вищої освіти й можливостям продовження навчання на другому (магістерському) рівні вищої освіти, а також забезпечення оцінювання досягнення результатів навчання, визначених освітньою програмою:

ОК	Оцінки				Успішність	
	«5»	«4»	«3»	«2»	Абсолютний показник	Якісний показник
Державна атестація	51%	49%	–	–	100 %	100 %
Практика переддипломна	87%	13%			100 %	100 %

Таким чином, на основі викладеного вище доведено, що навчання в академії повністю практикоорієнтоване. Молоді фахівці практично підготовлені до виконання низки освітніх, наукових і професійних завдань.

За результатами досліджень зазначимо, що практична орієнтованість підготовки майбутнього філолога повинна чітко відповідати такій практичній градації:

Перший етап – вступ до спеціальності, фольклорна й діалектологічна практики. При проходженні цих видів практики на першому курсі всі завдання практикоорієнтовані. Саме на цьому етапі практикоорієнтованого навчання, на нашу думку, необхідно починати навчання практичних навичок комунікації, медійності, а також застосовувати методи лінгвістичного аналізу. Такі види практики дають майбутнім словесникам можливість уже з перших курсів вибудовувати свою індивідуальну траєкторію навчання.

Другий етап – позакласна виховна робота філолога, літня педагогічна практика в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку, пробні уроки. На цьому етапі здобувачі вищої освіти закріплюють, поглиблюють і застосовують в освітньому процесі закладу освіти теоретичні знання, набуті під час навчання. Відбувається формування, в оптимально наближених до роботи за фахом умовах, системи необхідних педагогічних умінь і навичок, фахових здібностей, особистісно-індивідуального стилю поведінки та діяльності.

Третій етап – краєзнавча практика, музейна комунікація. Суть навчання має суто практичний, професійний характер. Здобувачі вищої освіти досліджують краєзнавство як наукову галузь, визначають об'єкти й джерела

насамперед літературного краєзнавства, характеризують форми та види краєзнавчої роботи в школі, поглиблюють відомості з історії краєзнавства свого регіону, що сприяє національно-патріотичному вихованню студентської молоді.

Четвертий етап – завершальний, коли здобувачі вищої освіти самостійно застосовують професійні уміння й навички під час конкретної роботи в реальних виробничих умовах, усвідомлюють потребу в навчанні упродовж життя для систематичного поповнення своїх знань і їх творчого застосування на практиці.

Ця система практикоорієнтованого навчання залишається актуальною, і тільки її збереження й удосконалення гарантує швидку та якісну професійну адаптацію молодих спеціалістів на виробництві, що задовольняє потреби сучасних споживачів філологічних послуг.

Рис. 2. Модель практикоорієнтованого навчання освітньої програми Українська мова та література

Висновки та перспективи подальших досліджень. Практикоорієнтована підготовка майбутніх філологів буде успішною, якщо реалізуватиметься на засадах використання сучасних практикоорієнтованих технологій, що сприятимуть популяризації самостійної роботи для отримання предметного

продукту, а не у вигляді готових лекцій. Така реалізація можлива лише у практикоорієнтованому освітньому середовищі. Тому перспективним є визначення принципів реалізації практикоорієнтованої підготовки майбутніх філологів, що, як наслідок, сприятиме впровадженню практикоорієнтованих інноваційних моделей підготовки здобувачів загальної середньої освіти.

Проведене дослідження не вичерпує всієї різноманітності питань, пов'язаних із удосконаленням практикоорієнтованого навчання майбутніх філологів. Додаткової уваги потребує визначення вибіркових освітніх компонентів, що сприяють набуттю практичних умінь і навичок майбутніх філологів на виробництві відповідно до нових парадигм вищої європейської освіти.

Матеріали дослідження можуть бути використані в системі професійної підготовки майбутніх фахівців-філологів.

Перелік використаних джерел

1. Коваль, В., & Маслюк, К. (2018). ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ. *Філологічний часопис*, 1(1). <https://doi.org/10.31499/2415-8828.1.2018.142941>.

2. Матюшенко Н. В. Практико-орієнтована підготовка майбутніх учителів гуманітарного профілю засобами продуктивних технологій // *Наука і освіта*. 2014. № 5. С. 242–248.

3. Палишкова І. О. Формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя початкової школи: практико-орієнтований підхід : автореф. дис... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Одеса, 2009. 44 с.

4. Пономарьова Г. Ф. Виховання майбутнього педагога: теорія і практика : Монографія. Харків : Видавництво «Ранок», 2014. 547с.

5. Семенов О., Взаємозв'язок педагогічних і навчальних практик у системі професійної підготовки вчителів-словесників URL: <http://www.ukrlit.vn.ua/article1/1799.html> (дата звернення : 28.11.2021).

6. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 «Філологія». Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 20.06.2019 р. № 869. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti> (дата звернення : 28.11.2021).

7. Chala, A., Demchenko, N., Panchenko, V., Bakhmat, L., & Krekhno, T. (2021). Forming Speech and Communicative Competency of Future Philologists. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13(3), 225-245. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.3/449>